

Ukázky:

Vlci

Hluboká „osudová spřízněnost“ lidí a vlků je pozoruhodná. Tato obávaná a nenáviděná šelma, která byla zejména pro pastevecká etnika a jejich stáda skutečnou zhoubou (Mongolové a Kazaši stahovali chycené vlky zaživa z kůže), hrála zcela klíčovou roli v mnoha mytologiích a „lykantropická“ bratrstva nedílně patřila k „mužským klubům“ starého Íránu, Dácie i Germánie. Jako volné pokračování mytopoezy se vlci hojně vyskytují i ve snech a sexuálních představách, u duševně zdravých i nemocných, Vondráček (1968) uvádí půvabnou historku, kdy inženýr-schizofrenik prohlásil, že je vlk, vrhl se na svou ošetřující lékařku a pokoušel se ji znásilnit (sexuální podtext je v souvislosti s vlky velmi častý: ve starší verzi Charlese Perraulta vlk ohrožuje Červenou karkulku /*Le Petit Chaperon rouge*/ spíše eroticky nežli existenciálně, i v přepracované grimmovské verzi na ni nelogicky číhá pod peřinou, nikoli třeba za dveřmi, jak by k sežrání bohatě stačilo).

Vlci jsou také jedinými zvířaty, která se kdy pokoušela „domestikovat si“, víceméně „pro zábavu“, lidi. Komenský popisuje ve své *Velké didaktice* několik případů ze středověké a raně novověké Evropy, v novějších časech k podobným jevům docházelo zejména v Indii – nejlépe dokumentovaný (dobře zdokumentován je třeba i Victor, divoký chlapec z Aveyronu z počátku 19. století, ale ten zjevně s vlky nežil) je případ dvou holčiček vykopaných z vlčí nory v blízkosti Medinípuru v Bengálsku v roce 1920, písemně vylíčený správcem tamního sirotčince pastorem Singhem, mužem jistě bohabojným, ale ne vědcem. Aby k něčemu podobnému mohlo dojít, musí být samozřejmě v kraji nejen dostatek vlků, ale také kojenců, buď volně odložených během polních prací, nebo ještě lépe záměrně pohozených v lese – v Indii údajně k těmto „adopcím“ dětí ze strany vlků došlo vícekrát a zlidovělý ohlas pronikl i do Kiplingových spisů, byť ve velmi zromantizované formě (náznak tohoto snažení ze strany vlčice se objevuje třeba i v Ajtmatovově románu *Popraviště*). Ve skutečnosti zde došlo k „inkulturaci“ dětí ve vlčí societě, již se chtě nechtě přizpůsobily pohybem po všech čtyřech, noční aktivitou i složením a způsobem přijímání potravy. Předpokládá se, že kojící vlčice (možná i po ztrátě vlastních mláďat) nalezené neznámé, ale pro ni emočně atraktivní mládě nesežere, ale odnese domů a tam ošetřuje jako vlastní. Jedná se o velmi podivný „rozmar“ a z hlediska vlků živočicha zcela a jen „pro potěšení“ drženého – lidské dítě má oproti vlčatům mnohem delší ontogenetický vývoj a je nutné je krmit, zpočátku mlékem a později i natráveným masem, prakticky neustále, protože při lovu nepředstavuje pro smečku sebemenší pomoc. Je podivným paradoxem, že vlk je jediným živočišným druhem, který zřejmě opakovaně provedl pokusy si lidi „ochočit“ a po léta jako domácí mazlíčky chovat (v literatuře se ojediněle vyskytují zmínky i o odchování dětí medvědy, dokonce ze Slovenska přelomu 18. a 19. století, ale zřejmě se jedná jen o pověsti).

Záležitost je o to pikantnější, že člověk a vlk jsou do sebe emocionálně „zaklesnutí“ už od nepaměti, vlk je sice na jedné straně zuřivě nenáviděnou šelmou, na druhé praoctem nejoblíbenějšího domácího zvířete a nejstaršího domestikanta, psa. Je dobře poznamenat, že pes a vlk se ve všech mně známých jazycích jmenují zcela odlišně a jsou jaksi automaticky pokládáni za bytostné protiklady, byť se při bližším ohledání ukáže, že jen zdánlivé (fenomén je zcela analogický zdánlivému protikladu zločineckého podsvětí a policie, které se však za určitých okolností i „plodně kříží“, a není radno zapomínat, že jeden představuje v zásadě „ochočenou“ variantu druhého, který jej pak pomáhá potírat a pořádá na něj štvance). Jak asi vlci vnímají domácí psy, renegáty, kteří za kus psího sucharu ochotně a servilně lížou ruku odvěkého nepřítel? Jisto je, že kde mohou, je napadají a žerou a v pražské zoo, kam psi mají přístup, lze občas vidět udiveně nenávislný pohled, který přes mříž vrhnou na krysaříka nebo čivavu. Kdyby tak jen mohli...

Přítom lidí a vlky nespojuje žádná blízká příbuznost, ale jen zhruba srovnatelná tělesná velikost a sociální způsob života – zdálo by se, že kardinálním domácím mazlíčkem, alespoň v tropech a subtropích, by se měla větší šanci stát nějaká menší opice, ale nebylo tomu tak. K domestikaci vlků ostatně zjevně nedošlo tím způsobem, jak se to obvykle líčí v populárních knihách, že by smečky vlků táhly za paleolitickými lovci, přizívovaly se na jejich kořisti a postupně se k nim přidaly, jako spíše právě adoptováním zcela malých vlčat ženami a jejich dokojením a psychickým imprintováním na člověka. Pro dnešní vkus se zajisté zdá nápad kojit nalezené roztomilé mládě nepravděpodobný, ale archaické společnosti byly a jsou v tomto směru méně ovlivněny našimi předsudky – ženy ve vnitrozemí Nové Guineje až do přítomné doby často kojily selátka či štěňata, i v africkém vnitrozemí bylo donedávna zvykem malá mláďata lidoopů, získaná zastřelením jejich matek, nechat za úplatu kojit od některé z místních žen. Ještě náš Kosmas uvádí, byť už jako potupující výhrůžku, výrok knížete Lučanů o tom, že po vítězné válce dá ženám Čechů utratit jejich děti a místo nich jim přiloží k prsu štěňata. Výzkumy švédsko-německého zoologa Zimena (1988) s domestikací vlků ukázaly, že praktické využití nových domestikantů nebylo veliké – ochočení vlci sice svůj revír hájili, ale pouze proti jiným vlkům, nikoli proti lidem (i štěkání psů je relativně pozdní jev – nejen vlci, ale i mnoho archaických plemen psů jen vyje), sice úspěšně loví, ale bez jakékoli spolupráce s člověkem-lovcem a eventuální odebrání kořisti je podnik zcela nereálný a životu nebezpečný. Pochopitelně sebemeně nepřichází do úvahy ani využití pastevecké (navíc jsou kozy i ovce domestikanty o něco pozdějšími), otevřena však zůstává možnost jediná – nápadně vstřícné a protektorské chování krotkých vlků k malým dětem údajně umožňovalo jejich využití jako hlídačů a ochránců batolat v době nepřítomnosti jejich matek – Zimen uvádí i příklad některých kmenů subsaharské Afriky, kde domácí psi úlohu „živé pleny“ a babysittera plní podnes. Představa mezolitické ženy odcházející na sběr bobulí a svěřující dítě ochočenému vlku je sice nezvyklá, ale dle Zimena zcela realistická. Snad jsou pověsti o Romulovi a Removi nějaký velmi pozdní ohlas tohoto archaického stavu věcí. Zcela bizarní nález pochází z vykopávek bronzového sídliště v rakouském Stillfriedu. Kromě zbytků tehdejších běžných domácích zvířat včetně nevelkých psů byly nalezeny i pohřbené (nikoli okousané a vyhozené) kostry jelenů, zajíců a vlků, zjevně do pozdního stáří chovaných v zajetí. Kostra obrovského vlčího páru, po dlouholetém zajetí se zcela obroušenými zuby, však zaujala čímsi dalším – zvířata měla neméně než třicet kostních zlomenin, přežitých a opět vyhojených. Pro samozřejmé chybění jakéhokoli písemného doprovodu se lze jen dohadovat, že se mohlo jednat o jakousi víceméně pravidelně opakovanou a zřejmě rituálně motivovanou sadistickou orgii ve stylu „pomsta za Červenou karkulku“ – archetypální síla emocí vůči vlkům je ostatně důvodem, že zmíněná pohádka je ve střední Evropě snad nejvšeobecněji sdíleným příběhem, který snad neznají jen nejbědnější oligofrenici, a eventuální znovuvysazení vlků by naráželo na všeobecné zděšení veřejnosti – která matka by pustila dítě do lesa, kde se potuluje vlk? Dobře si z rodné Třeboňské pánve vzpomínám na vyprávění svých prarodičů o vlčích, podle úředních statistik tam vyhubených už roku 1775, avšak ve folkloru stále živých: na oběžnou, i na Balkáně známou historku o sedlákově s kmotrem vezoucích v zimě na saních dítě ke křtu – při zpáteční cestě je nutno robátko hodit (už pokřtěné, tedy přímo do nebička!) smečce lýtých vlků, kteří je hrozí rozsápat. Obzvlášť bizarní bylo vyprávění další, o kominíkovi zahnaném vlky za mrazivé zimní noci na strom, odkud zkřehlý spadl a byl sežrán – ráno lidé našli na zemi jen štětku a umělý chrup –, a také evidentně vybájená historie o dítěti ukradeném vlky, které s nimi žilo a které spatřil v lese v příkopu cesty jeden pocestný: běželo po čtyřech a bylo celé zarostlé srstí. Mytopoéza v nás stále pracuje.

Muzejnictví

Schovávat si zajímavé objekty či části zvířecích těl nepodléhající zkáze: ulity, lastury, zuby, drápy, lebky a kosti vůbec, rohy a parohy, pestrá pera, zobáky, šupiny, krovky a kdovíco dalšího ještě, je fenomén starý jako lidstvo samo. V zásadě se jednalo o tzv. *mana*-předměty, sídla sil jednotlivých zvířecích druhů, které v nich přebývají trochu podobně jako duchovní síla univerzity v diplomu. Není vůbec náhodou, že značná část objektů vyjmenovaných výše představuje „zbraně“ zvířat, části jejich těla, skrze které se jejich moc projevuje přímo hmatatelně, namnoze životu nebezpečně. Také není překvapující, že se pro všechny ty podnes na zdi věšené jelení lebky s paroží či preparované lví hlavy používá název „trofej“, z řec. *tropaion*, což byl dřevěný sloup či konstrukce, vztyčované na znamení vítězství nad nepřáteli a ověšené jejich ukořistěnou zbrojí (dřevěný proto, aby nevěle mezi obcemi netrvala věčně: když ztrouchnivěl, nebyl už obnovován). Už od nejstarších dob jsou známy oltáře s podobnými instalacemi, většinou lebek, a děti, ponechány samy sobě, zhusta uspořádávají pro ně zajímavé přírodniny do podoby „oltářků“. Hlava a po jejím rozkladu lebka řekněme lva na kůlu vedle domu či ohrady s dobyt看em je vážnou demonstrací síly jeho přemohitele a pravděpodobně i srozumitelným varováním ostatním lvům (s odbojnými českými pány se roku 1620 ostatně nenaložilo jinak a sbírání lebek či zmenšených hlaviček zabitých nepřátel patřilo k oblíbeným činnostem mnoha etnik). Evropský středověk se mnohem víc než jiné doby a kultury upnul na hmotné ostatky světců, předmět nadšeného sběru, uctívání, ba i loupeží, a cosi z tohoto podivného étosu se přeneslo i do pozdějšího ryze zoologického muzejnictví (ostatně nejedna kost mamuta či srstnatého nosorožce se mezi svaté ostatky dostala, vesměs jako zbytky sv. Kryštofa, obra: zajímavé předměty obrůstají legendy jako břechťan). Podnes jsou „relikvie“ rozmanitého typu předmětem touhy a vystavování v muzeích, ač třeba automobil rozstřílený spolu s Heydrichem nepředstavuje ani poklad, ani cokoli z hlediska vědy pozoruhodného, je to jen *mana*-předmět jako hrom. Podnes je nutný nějaký podstatný hmotný zbytek živočicha, typový exemplář, k jeho platnému popisu – proto třeba v této knize také zmiňovaný popis yetiho platný není – a spatření, nebo dokonce dotknutí se nějaké významné biologické relikvie podnes pravověrného zoologa plní nadšením (jedna kost z blbouna nejapného naprosto převáží obrovskou kolekci vrabců z celého areálu jejich rozšíření, na které by se dala udělat mnohá smysluplná studie). Celý fenomén je pochopitelně vystupňován u živočichů již vyhubených, kde naděje na získání nového pozůstatku již zanikla: podnes si dobře vzpomínám na posvátnou hrůzu, kterou ve mně i jiných vyvolávala vyrudlá vycpanina zebry kvagy, ukrytá před zraky nepovolaných hluboko v depozitáři vídeňského Naturhistorického muzea, kde ji, v atmosféře bázně a naftalínu namísto tradičního kadidla, mohli spatřit jen vyvolení (s poklady archeologickými či slavnými rukopisy je to podobné, ale to není předmětem této knihy). Slovo *muzeum* pochází paradoxně z řeckého prostředí, konkrétně z alexandrijského okrsku Musaion, který ale zahrnoval hlavně knihovnu a přílehlá zařízení pojmenované po Músách, bohyních různých umění: něco jako sbírání přírodnin antika až na výjimky vůbec neznala, sušenému broukovi schází to nejdůležitější, oč při jeho poznání jde – život. Z tohoto hlediska je novodobá biologie spíše nekrologií. Novodobá muzea se pozvolna vyvíjela z renesančních kabinetů kuriozit, kde se setkávala malebná nakupení *mana*-předmětů typu tropických ulit, antických amfor, bezoárů, krokodýlích kůží, žlučnickových kamenů, provazů slavných oběšenců a zrůd či jejich částí (pověstná „*kunstkamera*“ Petra Velikého zahrnovala ze značné části rozmanité zrůdné féty i dospělce s nadpočetnými hlavami či končetinami). Živočišné zbytky byly v počátcích jen sušeny, což působilo značnou převahu konchylíí měkkýšů, které jakoukoli konzervaci nepotřebují, ve starých sbírkách. Kolem poloviny 17. století začala britská *Royal Society* používat lihu ke konzervaci menších živočichů, počátkem 18. století se objevují špendlíky pro snazší manipulaci se sušeným hmyzem (do té doby se například tropičtí motýli umísťovali do zasklených krabiček vyplněných bavlnou). Na konci 18. století se pak začínají objevovat dermoplastické preparáty: rozvoj taxidermie umožňoval zejména vynález arzenového mýdla,

keré znemožňovalo likvidaci vycpanin sbírkovými škůdci. Později, kolem poloviny 19. století, se stalo běžným vycpávat zvířata v „přirozených“ pozicích a celých skupinách (divoká kočka s hrajícími si mláďaty), vybavovat je skleněnými očima, popřípadě instalovat celé napodobené úseky přírody, tzv. dioramata. Nadšení preparátoři se nezastavili ani před lidmi: ve Vídni usedlý černoch Angelo Soliman (1721–1796), vychovatel v rodině Liechtensteinů, člen zednářské lóže a známý vídeňský měšťan, byl ke zděšení svých přátel a potomků po smrti vypreparován a vystaven v trávové sukýnce v císařském kabinetě naturálií, přístupném veřejnosti. Ani intervence vídeňského arcibiskupa nepohnula císařem Františkem I. a zejména správcem jeho sbírek, který dokonce v dalších desetiletích lákal nabídkou doživotního zaopatření do Vídně tehdy nečetné v Evropě žijící Afričany, aby je mohl později zařadit do kolekce: ta se utěšeně rozrůstala v jakousi atrapu africké vesnice. Celá obludnost našťestí shořela, ovšem i s celým řečeným kabinetem naturálií obsahujícím spoustu typových kusů, při ostřelování vídeňské Albertiny generálem Windischgrätzem v roce 1848 (Národní muzeum v Praze uchovává z nezbadatelných důvodů kůži z jednoho mongolského šlechtice podnes). K svérázným periodám dějin taxidermie patří éra výroby dermoplastických preparátů komunistických vůdců (1924, Lenin, až 1994, Kim Ir-Sen) a jejich veřejné vystavování. Jakkoli podobná tradice existovala v řadě starobylých kultur na úrovni pozdního bronzu, od rané antiky dál se jednalo o něco neslýchaného (dostatečně známý je starý Egypt, ale své vládky mumifikovala i říše inků, která mumie při slavnostních příležitostech i veřejně vystavovala, předkládala jim pokrmy atd., což Egyptané nečinili – koneckonců i v Evropě se často nechávali „vysušit“ zemřelí příslušníci kapucínského řádu). Ač není zřejmé, zda se u preparovaných pohlavárů jedná o formu obzvláštní pocty či naopak obzvláštního zhanobení, láká makabrozní divadlo četné diváky bez rozdílu politických názorů podnes. Tento aspekt „přihlížení mrtvolám a hnátům“ má kdesi hluboko každá návštěva muzea tradičního typu a je jedním z podivných rysů mnoha lidských duší. Budovy řady muzeí představují opravdové „chrámy vědy“ – zcela parachrámová je třeba byzantsko-indická budova přírodovědecké sekce Britského muzea na londýnské *Cromwell Road*, která s hravou nezbedností gotických katedrál ukazuje sloupy s dyzajnem kmenů sigilárií a lepidodender a vlysy s motivy archeopteryxů a ptakoještěřů. Krásným „muzeem muzejnictví“, byť spíše jeho osteologického aspektu, je podnes *Galerie d'Anatomie Comparée* pařížského přírodovědeckého muzea, kdysi úzce napojená na nedalekou menażerii, která byla vlastně jejím „předpokojem“, kde řada zvířat nečekala ani příliš dlouho. V tomto zařízení jsem před dávnými lety zažil velmi ilustrativní příhodu o počátcích a koncích zájmu o vědu. Na chodbách bylo vidět řadu malých chlapečků, doslova hltajících zářícími očky kostry a zkameněliny ve vitrínách a vlekcoucích za ruku zrudlé rodiče či prarodiče (holčičky mají většinou raději zvířata živá). Tu pojednou prošel mezi nimi asi padesátiletý pán s prošedivělým vousem, nepochybně sloup francouzské vědy, a zašel do své pracovny, oddělené od chodby jen sklem s loupajícím se nátěrem. Jat mladistvou zvědavostí, jak vypadá pracovna renomovaného západního vědce, jsem indiskrétně nahlédl: učenec seděl u stolu a hořce plakal. I po třech desetiletích je na to těžko zapomenout.

Zatímco v euroamerickém prostředí se preparáty, kostry, lebky a vycpané kožky už z větší části přestěhovaly do muzejních depozitářů a většina expozic je nějak obrázkově interaktivních bez větších skutečných zvířecích zbytků, uchovávají některá „tropická“ muzea, například bombajské, podnes věrně bizarní atmosféru rozkvětu svých předloh. V posledních desetiletích nejen že se stalo neúnosným třeba oblékat kožichy z velkých koček (v bedných meziválečných dobách se přižívovali zaměstnanci vídeňského muzea jejich tajným prodejem kožešníkům), ale značná část obyvatelstva si začíná vycpaniny oškličit, a mít doma třeba skupinu pestrých papoušků či kolibříků pod „glásšturcem“, jak bývali ozdobou salonů vlasteneckých průmyslníků koncem 19. věku, by už chtěl jen málokdo (přelom století byl vůbec na hojné použití zvířecích zbytků fixován v míře dnes nepředstavitelné: i paní

průmyslníková měla klobouk ozdobený rajkami a kolem krku dvě realisticky preparované liščí kožky, v řečeném saloně byl řekněme krom běžných trofejí i stoleček z parohů a stojánek na deštníky z preparované sloní nohy – celá věc asi kulminovala a zlomila se ve zděšení z artefaktů z lidských kůží pro zaměstnance nacistických lágrů). Jen v muzejních depozitech jsou podnes, bedlivě chráněny, haldy kožek, koster a dalších živočišných zbytků, které by běžné veřejné mínění už těžko sneslo: informační doba má nejraději zvířata virtuální, popřípadě v nouzi i živá.

Velkochovy jako fenomén

Industrializace, produkující obří fabriky s kasárenským řádem, houkáním sirén a nezřídka i ubytováním dělnictva v blocích hned u závodu, se pochopitelně promítla i do světa domestikantů. Stalo se tak překvapivě pozdě – ve Spojených státech byly počátky tohoto trendu patrné už v meziválečném období, byť poměry byly ještě dosti idylické a bezzubé, jak třeba hezky dokládá ještě lidový román Betty McDonalldové *Vejce a já*, 1945 (Sinclairův román *Džungle*, 1906, o chicagských jatkách ještě tematizuje převážně problémy lidí). Celosvětově se však vzcháhal tento trend až po poslední světové válce, ve větším měřítku až od šedesátých let. Jakkoli by se zdálo, že provoz německých a sovětských lágrů, kde se vskutku na lidi aplikovaly postupy běžné jen ve vztahu ke zvířatům (zvláště to vyniklo při experimentech mengelovského typu a při „industriálním zpracovávání lidí“ v komplexu Auschwitz-Birkenau), byl právě industriálními velkochovy inspirován, je opak pravdou a časová souslednost obou jevů byla opačná. Paralely jdou do pozoruhodných detailů, mimo jiné i pokud se týče korupce jazyka a tvorby „hygienických novotvarů“ typu „nosnice“, „dojnice“, „vyskladňování“, podobně jako kdysi „*Endlösung*“, „*Sonderbehandlung*“ a podobně. Při často slýchané obhajobě způsobu držení „industriálních slepic“, které si prý díky selekci už nic jiného než klícky nepřejí, je těžko si nevzpomenout na důstojníky SS v nažehlených uniformách, vysvětlující roku 1944 distinguovaným pánům z mise švédského Červeného kříže, aby se jen na tu svoloč podívali: co se s nimi dá jiného dělat, nežli je humánně zplynovat (dnes se tato praktika omezuje na kuřata, pokud se někde v okolí vyskytne lehké podezření na ptačí chřipku). Oba fenomény se podobají i zvláštní mixáži efektivity a neefektivity, přičemž efektivita se stává obsesí – kde ještě ušetřit decimetr čtvereční, byť kolem jsou prázdné a nevyužité pláně. Kdyby byli bývali vězni z nějakého důvodu překrmováni a excesivně množeni, nebyl by patrný v podstatě žádný zcela zásadní rozdíl. Na problematiku velkochovů bylo od 60. let 20. století už tolikrát upozorňováno, že zde zdůrazňuji jen rysy jinde opomíjené. Není pochyb, že industriální velkochovy potraviny živočišného původu zlevnily, otázka je, za jakou cenu. Není ovšem rovněž pochyb, že tento fenomén bude jednou jmenován jedním dechem s inkvizicí i výše zmíněnými koncentráky – i tam byla viděna jejich naprostá nezbytnost, ovšem kdo dnes vzdechne po rejdech ďáblových a kdo by si přál Bělomořsko-baltský kanál za takových obětí?

Možností k zlepšení je pochopitelně celá řada – obludné podmínky velkochovů by mohly být mnohem přísněji regulovány – a tato situace se, byť velice zvolna, začíná lepší. Ryze ekonomická argumentace v rámci naprostého liberalismu by zajisté neviděla ani u lidí důvod, proč třeba nezaměstnávat odrostlejší děti na noční směně v kamenolomu. Kdo jen trochu zná spletitou a pomalou historii vývoje ochrany lidí, nemá iluze o tom, že by to uzvířat mohlo jít obzvlášť rychle. Na místě ale není ani povýšeně blazeované uchechtnutí fabrikantů 40. let 19. století nad výkladem o nepřítapnosti dětské práce – co by ti malí všiváci celý den dělali a kdo by je živil? A co konkurence? Nu, za sto šedesát let by se divili...

Dá se ale říci, že současná ochrana příslušníků lidského druhu, například před zaměstnavateli, je už dostatečná, ba leckdo se bojí vůbec někoho zaměstnat. Přejde jednou doba, kdy si zemědělský podnikatel třikrát rozmyslí, než koupí dejme tomu prasnici, a „pracovních míst“ pro zvířata bude ubývat? Současná koncepce studia etologie domácích

zvířat, mající jim zajistit v chovech alespoň v minimální míře druhově přiměřené podmínky v rámci tzv. *animal welfare*, se jeví být nejslibnější cestou, byť obraz slípky hrabající si volně na zelených lučinách je i do budoucna možná příliš optimistický (i „užitkoví lidé“, jak je nazývá Konrad Lorenz, mají ve svých panelácích a úřadech *welfare* jen bazální). Určitá potíže taky nastává v momentě, kdy se režim zmírní a očekávalo by se všeobecné plesání: slepice, jimž na větší ploše „otrne“, se pak často pustí do sebe zobáky s mnohem větší intenzitou, než když byly nacpané v bateriích – s lidmi to bylo ostatně kdysi také tak. Budou jednou zestárlí etologové, kteří se na těchto projektech podíleli, o manažerech farem nemluvě, vláčení před soud a volání k odpovědnosti? Prohloubí-li se současné vývojové trendy, vyloučit to nelze (i při transportech vězňů po Sibiři či polských pláních se také jistě vyskytli rozumnější organizátoři, radící necpat jich do vagonu sto, ale jen dvacet, a přidat dva kýbly vody...).

I provoz jatek by se dal do značné míry „humanizovat“ (toto slovo je v takovéto souvislosti paradoxně jazykově zcela nevhodné: „humánní“ je to, co je přiměřené lidem – co je přiměřené zvířatům, by se dalo nejspíš označit jako „bestiální“, ale slovo se pochopitelně používá v jiném kontextu, a jateční provozy a zejména transport k nim je bestiální až až). Je také v tomto směru neodpovědné bez naléhavější potřeby chovat velké psy a další masožravce, jimž pěstujeme potravu, byť daleko od našeho zorného pole, v „treblinkovských“ podmínkách (všechny kultury mají vždy zvířata „blízka“ a ta „daná v plen“, jak patrně v příslušném boxu, u té naší je to ale, jako mnoho jiných jejích aspektů, bizarně vyostřené).

V argumentacích ochranářů zaujímá hodně místa zabíjení mláďat, emočně vypjatá situace, apelující na naši vnitřní brzdu a vyvolávající v nás, nepochybně analogií s vlastními mláďaty, intenzivní dojem hříchu. Nechat hospodářská zvířata plně dorůst má nepochybně i své ekonomické důvody a bezdůvodné rozbíjení vztahu matka–mláďe, třeba u hovězího dobytka, působí velmi tristní podívanou – obecně jsou velkochovy masné, mléčné i produkující vejce nejbrutálnějším vykořisťením a potupením mateřského principu, k jakému v dějinách došlo. U lidí byly „celotýdenní jesle“ a jiné podobné „vymoženosti“ našťástí opuštěny už dřív (u nekrmových ptáků to v nějakém trochu masovějším chovu přece jen nelze praktikovat jinak). Když kolem nějakého podobného zařízení jedu, vždy se ptám, kdy se stane zlým snem minulosti.